

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Наталия Христова**, преподавател в Нов български университет
за докторската теза на **Ева-Мария Иво Иванова**
на тема *Художествен и жизнен опит у Карол Рама и Лика Янко – два случая на художнички от ХХ век в Европа*,
за присъждане на образователната и научна степен *доктор*,
по научна специалност *Изкуствознание и изобразителни изкуства, 8.1, Теория на изкуствата*

Научен ръководител: **проф. д-р Ирина Генова**

Ще си позволя още в самото начало да кажа, че отдавна не съм чела толкова удовлетворителен текст на докторска теза. Познавам Ева-Мария от следването ѝ в бакалавърската програма „Изкуствознание и артмениджмънт” и в магистърската „Сравнително изкуствознание” в Нов български университет, където тя се открояваше дори сред най-добрите ни студенти. Изследователските ѝ умения бяха видими още в магистърската ѝ теза, посветена на Карол Рама, която защити отлично. И въпреки логичното ми очакване, че в дисертацията ще проличи израстването на Ева-Мария, съм силно впечатлена от добре структурираната работа, с ясно формулирани тези, чиято аргументация е направена професионално и защитена чрез смела полемика с други автори и подходи.

Респектираща е и сериозната теоретична подготовка на дисертантката, благодарение на която е поставила проучването на солидна основа, по метода на Розалинд Краус и Ив Ален Боа. Обосновани са термините, които различни автори дефинират и които Ева-Мария използва в работата си.

Аргументирано са защитени определенията „естетически опит”, „художествен опит”, „жизнен опит” и „граничен опит”, като последното понятие е особено приложимо в представянето на биографичния и творчески път на двете художнички.

Макар темата *Художествен и жизнен опит у Карол Рама и Лика Янко – два случая на художнички от ХХ век в Европа* да дава основание за очакването на две изцяло самостоятелни студии, работата е органична и сравнението между житейската съдба и естетическите търсения и реализации на Карол Рама и Лика Янко е направено както директно, така и индиректно навсякъде, където то е видно. Въпреки това смятам,

че приносните моменти в представянето дори само на Лика Янко са достатъчно сериозни и напълно удовлетворяват изискванията за докторска теза. Чрез изследването ѝ за Карол Рама тези изисквания определено са надхвърлени. Особено като имаме предвид, че Ева-Мария не се задоволява с компаративното представяне на избраните българска и италианска художнички, и двете живели по едно и също време, със сходни нетрадиционни биографии, които еднакво са преупотребявани и предраматизирани, и въз основа на това пренебрегвани или премълчавани от голяма част от съвременните историци на изкуството. Това е и едно от обясненията, които авторката дава, за продължителното им отсъствие от националните и общоевропейската художествени сцени през ХХ век.

Дисертантката констатира и анализира сходствата в някои от картините на Лика Янко с работи на Паул Клее и Пабло Пикасо, а на Карол Рама с Луиз Буржоа, Ман Рей, Роден, Сай Туомбли и редица други.

Силно респектират източниците, върху които Ева-Мария стъпва в дисертацията. Издирени са работи на Лика Янко в Националната художествена галерия, Софийска градска художествена галерия, Градските художествени галерии Варна, Добрич, Ловеч, Сливен, както и в Българска национална филмотека в София. Включени са и картини, част от частни колекции. Работено е в Архива на Съюза на българските художници, анализирани са монографии, статии и други публикации за Лика Янко и Карол Рама, проблематизирани са липсващите документи за Лика Янко, който факт дисертантката е опитала да компенсира чрез интервюта с близки до художничката лица, подробно представени са къщата-музей и архивът, съхраняван в нея на Карол Рама в Торино.

Специално бих искала да отбележа, че изследването на Ева-Мария за житейския и творчески път на Лика Янко от 1960-те до 1980-те години е още едно свидетелство, заедно с това на проф. Ирина Генова, дадено в книгата ѝ „Българската перспектива към художествената култура отвъд Желязната завеса през 1960-те години: Погледът към Франция”, че немалко български художници добре познават актуалните търсения от западноевропейските визуални артисти.

Бих могла да продължа да изброявам научните качества на тази дисертация, но на финала ще си позволя само кратък коментар към третата глава на първата част, посветена на участието на Лика Янко във филма на Бинка Желязкова „Последна дума” (1973 г.). Безспорно представеното в Поетика III (с. 139-161) е сериозен принос към цялостния обзор на творчеството на Лика Янко.

Казусът с филма „Последна дума”, поставен на фокус от Ева-Мария, провокира размисъл и анализи и в по-широк социокултурен контекст. На първо място относно авторството на сценария. Първите два филма на Бинка Желязкова са направени в тандем със съпруга ѝ Христо Ганев, който е сценарист и на „Животът си тече тихо” (1957), и на „А бяхме млади” (1961). Сценарият на „Последна дума” е подписан от Бинка Желязкова, но у мен възникна въпросът дали тя е действителният автор? Основание за това мое съмнение дава обстоятелството, че една година преди производството на филма – през 1971 г. - Христо Ганев е изключен от БКП заради скандала „Солженицин” и подписан евентуално от него сценарий по никакъв начин не би могъл да мине през сценарната комисия. Това е само хипотеза, която изисква допълнително проучване.

Замислих се и над предположението, направено от Ева-Мария, че Бинка Желязкова е поканила Лика Янко да изпише тавана на килията на Врачанския затвор поради стилистични сходства между творчеството на художничката и естетическия замисъл на филма. Това предположение, чрез направения прецизен анализ на стилистиката на стенописа и на филма, е убедително доказано от дисертантката. Но цитираната реплика от интервю на Лика Янко, която Ева-Мария е успяла да свали от документалния филм „Купете си надежда – Лика Янко”: („Бинка Желязкова е тази, която ме измъкна някак си. Нещо не ме допускаха до изложбите...” – с. 140) е също и свидетелство за неотклонната подкрепа, която Бинка Желязкова и Христо Ганев оказват през последните три десетилетия на социализма на неоснователно пренебрегвани или санкционирани писатели, художници, автори на театрални постановки и филми.

Отново искам да подчертая, че възможността да споделя тези мисли са изцяло заслуга на Ева-Мария и показват колко перспективно е нейното изследване и колко значим е приносът му за историята на българската художествена култура през втората половина на XX век.

Авторефератът интелигентно представя основните тези на десиртацията и отговаря на всички изисквания на закона. Изцяло съм съгласна с изброените приноси.

Публикациите по темата на дисертацията (9 броя) надхвърлят административните изисквания, същото се отнася и до другите активности на Ева-Мария по време на докторантурата.

Приложените илюстрации в албума са професионално подбрани и са съществена част от приносите на дисертацията.

В заключение изказвам адмирациите си към професионализма на Ева-Мария Иво Иванова, предлагам трудът да бъде публикуван и с радост, и с пълна убеденост ще гласувам „За” присъждането ѝ на образователната и научна степен „доктор” по изкуствознание и изобразителни изкуства.

25 май 2024 г.

Доц. д-р Наталия Христова